

Het gaat om het bewustzijn, tijdens het schrijven van een tekst en maken van een tentoonstelling, dat bepaalde onderwerpen en woorden voor sommige mensen als pijnlijk, discriminerend en/of kleinerend kunnen worden ervaren.

Iris Harpman is vierdejaars student aan de Reinwardt Academie en specialiseert zich op participatie & storytelling.

Schrijfproces van een inclusieve tekst

DOOR

Iris Harpman

Er is niet één vaste oplossing voor een museum om inclusiever te zijn. Toch kan gezegd worden dat wanneer een museum in zijn tentoonstellingstekst rekening houdt met zijn publiek door het woordgebruik en de perspectieven zorgvuldig te kiezen en aan te passen, het op deze manier de inclusiviteit probeert te verbeteren. Een tekst waarbij het taal- en woordgebruik voor de meeste mensen prettig aanvoelt, kan daarom worden gezien als een inclusieve tekst. Een inclusieve tekst is echter niet het begin, noch het eindresultaat. Ook het schrijfproces voorafgaand, tijdens en na het schrijven van de tekst kan ervoor zorgen dat het museum en diens teksten inclusiever kunnen zijn. In dit essay zal daarom worden gekeken naar het gehele proces en welke stappen een museum kan nemen om dit proces tot een inclusiever resultaat te laten leiden.

Acties voorafgaand aan het schrijven

Allereerst kan het museum een werkgroep opstellen voor het meedenken aan en het (mee)schrijven van de inclusieve teksten. Het is van belang dat deze groep opgesteld wordt voorafgaand aan het schrijven, omdat er ook al bij het ontwerpen van een tentoonstelling belangrijke keuzes worden gemaakt over de thema's en de objecten. De gekozen thema's en objecten kunnen voor zowel exclusie als inclusie zorgen wanneer zij wel of niet worden toegevoegd aan de tentoonstelling. Het is juist daarom in dit beginstadium belangrijk om een werkgroep op te stellen. In deze werkgroep zitten in ieder geval de tentoonstellingsmakers en de conservator(en), maar ook de educatie-, communicatie- en marketingafdeling. Deze laatstgenoemde afdelingen kunnen door hun vakkennis meedenken vanuit de bezoekers en diens behoeftes. Het is tevens waardevol om personen te spreken en te betrekken buiten de organisatie die veel met het onderwerp hebben en/of deskundig zijn op dit onderwerp van de tentoonstelling, zoals

vertegenwoordigers van een gemeenschap en wetenschappers. Wanneer er een keuze is gemaakt wie er in de werkgroep komen en deze groepen/mensen zijn gecontacteerd, kan de werkgroep samen bijeenkomen om vragen te stellen als: Welke verhalen, thema's, perspectieven en objecten zouden in de tentoonstelling en in diens teksten moeten komen te staan en welke juist liever niet? Wat is er belangrijk dat er verteld wordt bij dit onderwerp? Welke woorden worden als (on)prettig ervaren als die voor een partij of groep worden gebruikt?

Acties tijdens het schrijven

Naar aanleiding van enkele interviews met museumprofessionals en de publicaties *Words Matter I* en *Guidelines on Dealing with Collections from Colonial Contexts* van de Deutscher Museum Bund zijn er enkele keuzes en acties gevonden die tijdens het schrijven van museumteksten overwogen kunnen worden om hen inclusiever te laten zijn.

Perspectief

Het perspectief dat degene die de museumtekst schrijft kiest, is allereerst erg belangrijk. Het gebruiken van 'wij', 'zij', 'ons' en 'hun' in een tekst geeft aan dat de schrijver een beeld meent te hebben van wie zijn publiek is. Maar klopt dat en wie zijn dat? En wie niet? Het is daarom beter om woorden als deze te mijden en daarmee de tekst te neutraliseren, zodat er rekening gehouden wordt met een divers publiek en de veelheid aan perspectieven die zij (kunnen) hebben.

Plaatsen in tijd

Wanneer iets in het verleden zo was, betekent dat niet per se dat de (groep) mensen die het betreft dit nog zo doen in het heden. Om verwarring te voorkomen is het van belang om de tegenwoordige- en verledentijd op een manier toe te passen die de betreffende groep in de huidige tijd niet buitensluit. Het wordt daarom aangeraden om het liever te verwoorden als: vroeger deed groep ... het zus, in 2019 doet groep ... het zo.

Verkleinwoorden

Het gebruiken van een verkleinwoord kan impliceren dat iets minder waard is. Aangeraden wordt daarom om eerst goed na te denken voorafgaand aan het gebruiken van een verkleinwoord of dit in die situatie kan.

Individuen, groepen en landen

Bij het gebruiken van namen voor individuen, landen en/of groepen zijn er een aantal aspecten die overwogen kunnen worden. Probeer allereerst de term te gebruiken die het individu, de groep en/of het land zelf ook gebruikt en respectvol vindt. Vraag aan de belanghebbende partijen in de tentoonstellingswerkgroep met welk woord zij het prettig zouden vinden om de groep omschreven te zien of geef de groep de eigennaam terug indien die bekend is. Probeer daarnaast bij landen stereotypering te vermijden. Denk bijvoorbeeld aan: de Chinezen. Schrijf hierbij liever: de mensen uit China. Wees tevens indien mogelijk zo specifiek als kan wanneer het aankomt op het benoemen van individuen of landen in plaats van groepen mensen en gebieden in de wereld. Schrijf bijvoorbeeld liever 'een persoon uit Ghana' in plaats van 'een persoon uit Afrika', tenzij die specificatie niet bekend is. Erken daarnaast, ook in de titel, de aanwezigheid van niet-witte mensen. Wanneer de namen van de mensen bekend zijn, laat deze dan ook zien in de titel. Zoals hiervoor al werd beschreven: wees zo specifiek mogelijk. Als er bij een woord getwijfeld wordt, kan de woordenlijst van *Words Matter* geraadpleegd worden. De tekst kan ook door collega's, een klankbordgroep en/of belangenpartijen worden gecontroleerd.

Daarnaast kan het overwogen worden om de belanghebbende partijen en individuen teksten te laten (mee)schrijven. Dit kan ervoor zorgen dat er een nieuwe invalshoek komt in de tentoonstelling, waar wellicht eerder niet aan gedacht was.

Acties naast de inclusieve tentoonstelling(stekst)

In tentoonstellingsteksten past vaak niet alle informatie, omdat het woordenaantal beperkt is en het onderwerp eigenlijk veel breder is dan één tekst kan omvatten. Er zijn enkele acties die overwogen kunnen worden om

te zorgen dat verhalen en perspectieven niet verdwijnen.

Disclaimer

Openheid naar de bezoekers toe over de keuzes die er zijn gemaakt, kan voor meer begrip zorgen. In de tentoonstelling kan daarom de beslissing gemaakt worden om een 'disclaimer' te plaatsen mocht er het idee zijn dat bepaalde keuzes voor de tentoonstellingsteksten meer toelichting behoeven. Hierin kunnen keuzes over thematisering, perspectieven en/of woordkeuzes worden belicht.

Randprogrammering

Het is daarnaast mogelijk om meer verhalen en perspectieven te tonen door een randprogrammering zoals een rondleiding op te zetten naast de tentoonstelling. Een rondleider en diens deelnemers kunnen in een rondleiding hun eigen perspectieven toevoegen aan de al bestaande informatie in de tentoonstellingstekst.

Benodigde activiteiten na het inclusieve schrijfproces

Een evaluatie is soms een stap die overgeslagen wordt nadat de tentoonstelling eenmaal geopend en gaande is. Desalniettemin is dit een van de belangrijkste stappen in het gehele proces en noodzakelijk in een complete verbetercyclus. Ga daarom opnieuw met de klankbordgroep, belanghebbende partijen en museummedewerkers samen zitten om te kijken wat zij van het proces hebben gevonden. Hadden zij toen zij aan de samenwerking begonnen wellicht een andere uitkomst verwacht? Wat zouden zij graag de volgende keer anders zien in het proces, in de tentoonstelling en in diens teksten? De evaluatie kan compleet gemaakt worden door ook de museumbezoekers te vragen wat zij eventueel in een volgende (soortgelijke) tentoonstelling graag anders of er nog bij zouden willen zien. Hiermee kunnen de benodigde verbeteracties gedefinieerd en toegepast worden. Door al deze stappen tezamen kan het schrijfproces voor de volgende tentoonstelling worden verbeterd.

Al met al gaat het om het bewustzijn, tijdens het schrijven van een tekst en maken van een tentoonstelling, dat bepaalde onderwerpen en woorden voor sommige mensen als pijnlijk, discriminerend en/of kleinerend kunnen worden ervaren. Het is oké om eens een woord te gebruiken in de tekst waarvan achteraf gedacht wordt: dat woord kan voor sommige mensen onprettig aanvoelen. Het belangrijkste is dat men zich bewust is van de verandering in de samenleving, de geschiedenis en de geschiedenis van taal en hoe men bewuster om kan gaan met het effect van die veranderingen. Het schrijfproces voorafgaand, tijdens en na het schrijven van een inclusieve tekst kan dit bewustzijn versterken.

NOTITIES

A series of horizontal orange lines for writing notes. The lines are evenly spaced and cover most of the page. Two diagonal orange lines cross through the middle section of the page, starting from the left margin and extending towards the right margin.

STEREOTYPEN IN EEN OBJECT

Famille Noir Beeldje. China.
ca.1700-1720. Porcelain.
Scheepvaartmuseum Amsterdam.

Het Scheepvaartmuseum Amsterdam heeft in maart 2018 het Famille Noire beeldje gekocht op de TEFAF. Dit object kan volgens het museum verhalen vertellen over stereotypering, vooroordelen, slavernij, de maritieme geschiedenis en de overzeese handel. Het object kan verwijzen naar de slavernij, omdat de figuur in het beeldje ketens om zijn polsen, enkels en nek heeft zitten. Het beeldje bevat daarnaast een combinatie van Europese en Chinese stereotypen van omstreeks 1700-1720 van een 'Afrikaans' persoon. Dit is onder andere te zien aan de grote rode lippen, opengesperde ogen, het kroesachtig haar en het gebrek aan kleding. De stereotypering in het beeld kan voor gefrustreerde reacties zorgen. De beschrijving die naast het Famille Noire beeldje komt te staan in toekomstige tentoonstellingen, zal daarom eigenlijk niet moeten suggereren dat er nog steeds in Nederland zo'n stereotype bestaat van mensen die uit het pluriforme continent Afrika komen. Nadrukkelijk zal dus in de verleden tijd geschreven moeten worden over dit stereotype, waarna het in de tegenwoordige tijd ontkracht moet worden. Maar ontkrachten van dit stereotype is lastig, omdat er op dit moment in Nederland nog een

gelijksoortig stereotype bestaat: Zwarte Piet. Hierbij komt bij het museum de vraag of zij zich willen mengen in dit laatste debat. Dat is een vraag die ik niet voor het museum kan beantwoorden, maar waar zij hoe dan ook wel in de tekst aandacht aan zullen moeten besteden. Daarnaast schreef Anette Schmidt in Words Matter I al het volgende:

Door Afrika als een uniform geheel te presenteren ontkennen we niet alleen de verschillen tussen de vele natiestaten in dit werelddeel, maar negeren we bovendien de vele gemeenschappen van de diaspora die inmiddels over de hele wereld verspreid zijn geraakt. Hoewel deze gemeenschappen een geschiedenis delen van gedwongen migratie en ont-heemding zijn ze absoluut niet homogeen te noemen.

Niet alleen de opdrachtgever gebruikte bovendien stereotypering, maar ook de vervaardigers verwerkten in het beeld stereotypes. In het beeld zit Boeddha-gerelateerde symboliek zoals de grote oorlellen, de lotusbladen en het derde oog. Ook dit stereotype van Boeddha zal in de tekst aanbod moeten komen.

In mijn interview met Sarah Bosmans, conservator van het Scheepvaartmuseum, heb ik de vraag gesteld bij wat voor product zij baat zouden hebben. Hierop zei zij dat het museum graag inclusief wil zijn, ook in zijn teksten. Het museum zou het daarom op prijs stellen als er een product gemaakt kan worden waarin de volgende vraag beantwoord kan worden: Hoe kan een museum dat inclusief wil zijn dit praktisch aanpakken? Naar aanleiding van mijn onderzoek kan ik hier geen antwoord op geven, omdat inclusiviteit daarvoor een te groot begrip is. Maar de vraag kan wel worden veranderd naar: Wat kunnen Nederlandse musea die in het bezit zijn van erfgoed met een koloniaal verleden veranderen aan hun schrijfproces om museumteksten inclusiever te maken?

Voor mijn beroepsproduct lever ik daarom twee essays in die in de publicatie Words Matter 2.0 komen te staan. In juni 2019 komt er namelijk waarschijnlijk een tweede versie van Words Matter uit. In de eerste publicatie stonden essays van erfgoedprofessionals die hun kennis en ervaring delen waarom het belangrijk is om zich bewust te zijn van zijn/haar woordgebruik. Er is bekend dat zowel het Scheepvaartmuseum als museumprofessionals de publicatie gebruiken. In het eerste essay zal ik mijn kennis delen naar aanleiding van mijn onderzoek hoe het huidige schrijfproces bij musea inclusiever gemaakt kan worden. Hierbij los ik dus het theoretische probleem/vraagstuk op van in ieder geval het Scheepvaartmuseum, maar ook andere musea die over koloniaal erfgoed beschikken en/of dit tentoonstellen, kunnen van dit advies gebruik maken.

De huidige Words Matter behandelt ook praktijkscenario's. Hierom schrijf ik in mijn tweede essay van maximaal een A4 hoe het Scheepvaartmuseum keuzes kan maken met betrekking tot de woordkeuze voor de museumtekst bij het Famille Noire beeldje. Dit object zal vanaf begin mei in de tentoonstelling met de huidige titel 'Republiek aan zee' komen te staan. Voor deze tentoonstelling zal er een museumtekst gecreëerd moeten worden. In dit essay worden voor deze tekst daarom eventuele problemen aangekaart en mogelijke oplossingen aangeboden.

Er is gekozen om de vormgeving van Words Matter zoveel mogelijk aan te houden. Zo is er het gelijksoortige lettertype Arial Nova Light, Sebino Medium en HelvLight gebruikt voor de basistekst en koppen. De tweede essay is horizontaal in plaats van verticaal, omdat praktijkvoorbeelden in de eerste Words Matter ook horizontaal getoond werden in de pdf-versie. De tekst van de tweede essay is daarnaast in oranje, omdat de teksten van de praktijkvoorbeelden in kleur waren gedrukt.